

І.А. Франчук,
к.держ.упр., докторант кафедри
економічної теорії та історії НАДУ

ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЕЛЕКТРОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Досліджено поняття світового ринку. Визначено функції, які він виконує, та взаємозв'язки, в яких знаходиться до світового господарства та економік окремих країн. Обґрунтовано динаміку формування інтелектуального та сировинного ринків. Визначено місце енергетичного ринку у міжнародній торгівлі.

Ключові слова: державна політика, динаміка, електрозабезпечення, регулювання, управління.

Рубіж ХХ-ХХІ ст. характеризується суперечливим розвитком світової економіки. Це позначається економічними кризами й одночасно прогресивними тенденціями розвитку. Сучасна система міжнародних економічних відносин глибоко трансформується з урахуванням нових принципів господарювання, яких вимагає нове тисячоліття. Світова економічна система вперше в історії перетворюється на єдиний організм, де кожна національна складова має свою національну специфіку, але всі вони нерозривно пов'язані між собою.

На сучасному етапі суспільного розвитку економіки кожної окремої країни і світу в цілому світове господарство відіграє значну роль. Воно поєднує національні господарства, що пов'язані та взаємодіють за законами міжнародного поділу праці. Вони полягають у спеціалізації окремих країн на виробництві певних товарів та послуг і товарному обміні цими продуктами на світових ринках. Міжнародні зв'язки виступають сьогодні найважливішим фактором підвищення ефективності національного виробництва, структурних зрушень і економічного зростання в цілому. Одночасно вони є каталізатором диференціації країн, нерівномірності їх розвитку. Це підтверджується тим, що сучасне світове господарство як у політичному, так і в соціально-економічному відношенні неоднорідне: на світовій арені серед суб'єктів

економічної діяльності – країни з різним рівнем промислового розвитку, умовами та стандартами життя суспільства.

Сучасне світове господарство являє собою розгалужену складну макроекономічну систему, цілісність якої забезпечується розвинутим міжнародним розподілом і кооперацією праці, взаємодією сукупності інтенсивних міжнародних ринків, валютно-фінансовими і кредитними відносинами. У той же час можна виділити ще один комплекс взаємовідносин між країнами – міжнародну економіку.

Міжнародна економіка – це планетарний відтворювальний комплекс, складна система взаємопов'язаних національних економік, між- та наднаціональних економічних процесів та інститутів, що їх обслуговують [1].

До головних ознак міжнародної економіки відносять такі:

1. Розвинуті сфери міжнародної торгівлі та міжнародного руху факторів виробництва. Темпи зростання обсягів міжнародної торгівлі та капіталізації світового фінансового ринку перевищують темпи зростання світового валового внутрішнього продукту (ВВП).

2. Швидкий розвиток міжнародного виробництва, в першу чергу в межах транснаціональних компаній (ТНК). За мобільністю, здатністю до трансформації зв'язків та організаційних структур, швидкістю реакції на імпульси науково-технічної революції (НТР) вони набагато переважають національні або регіональні форми господарських утворень. На відміну від них ТНК не прив'язані до тієї чи іншої території, а отже, здатні поєднувати фактори виробництва різної державної належності та брати участь в освоєнні ринків у будь-якій частині світу.

3. Розширення самостійної міжнародної валютно-фінансової сфери, яка не пов'язана з обслуговуванням міжнародного руху товарів і факторів виробництва.

4. Розгалужену систему міжнаціональних і наднаціональних, міждержавних і наддержавних, а також громадянських утворень і механізмів регулювання економіки. Наприклад, ЄС, НАФТА, АСЕАН, численні

економічні організації та установи ООН тощо.

5. Домінування принципів відкритої економіки в економічній політиці держав. Мова йде, перш за все, про активну інтеграцію національної економіки в міжнародну економіку, світовий ринок, а також обґрунтовану доступність внутрішнього ринку для імпорту іноземного капіталу, товарів, технологій, інформації, робочої сили.

Структуризація міжнародної економіки можлива за багатьма критеріями. Головні з них – рівень розвитку національних економік; форми міжнародних економічних відносин та їх регулювання; регіональні інтеграційні угруповання; об'єкти світового ринку [2].

Будь-який ринок можна вважати міжнародним лише в тому випадку, якщо на ньому представлено, як мінімум, два учасники з різних країн. Причому один з них виступає як продавець, інший – як покупець. Якщо учасників більше двох, то ринок можна назвати світовим. У міжнародній економіці виділяють такі складові світового ринку: ринок товарів і послуг; ринок робочої сили; ринок капіталів; валютний ринок; ринок цінних паперів.

Історично світовий ринок, світова та міжнародна економіки виникли як міжнародна торгівля. Стародавній Єгипет, Греція, Рим, Фінікія вели торгівлю як між собою, так і з численними містами Середземномор'я. Ці торговельні відносини мали міждержавний, внутрішньоконтинентальний характер. Розвиток ринку, суспільного поділу праці, товарного виробництва виводять зовнішню торгівлю за часів феодалізму на міжконтинентальний рівень. Великі географічні відкриття поєднали всі регіональні ринки та створили передумови для формування світового ринку.

Виходячи з проведеного аналізу, можна зробити висновок, що вплив світового ринку збільшується – він починає відігравати все більш значиму роль у суспільному житті, значно впливати на розвиток окремих країн. Це робить світовий ринок найбільш динамічною і гнучкою частиною світового господарства.

Спочатку ринок розглядався як базар, місце роздрібної торгівлі, ринкова площа. Але, у міру розвитку суспільного виробництва й обігу мінялося і поняття “ринок”.

Американські вчені Макконнелл і Брю визначають, що ринок – це будь-який інститут або механізм, що зводить разом покупців (пред’явників попиту) і продавців (постачальників) конкретного товару або послуг.

Ринок – це система обміну різними за своїми споживчими властивостями продуктами праці як товарами. Продукти передаються постачальниками покупцям не безкоштовно, а на відплатній основі. Згідно з теорією американських учених, ринок припускає наявність як різних за своїми споживчими властивостями продуктів праці, так і їхніх різних власників [3].

Адміністративно-командна система господарювання, що відкидала ринкові відносини в прогресивному розвитку суспільства, пережила глибоку кризу і була зламана. Світовий історичний досвід підтвердив, що механізм зворотних зв’язків є неодмінною умовою стабільності й ефективності будь-якої економічної системи.

На основі аналізу теорій відомих учених пропонуємо власне визначення: світовий ринок – це історично сформована система взаємодії національних ринків, які виникли на основі розподілу праці, обміну матеріальними й інтелектуальними товарами, ресурсами та послугами у процесі розвитку міжнародних торговельних і кредитно-грошових відносин.

Якщо порівняти різні характеристики, за допомогою яких визначається світовий ринок, то можна виділити основні риси, притаманні йому беззаперечно:

- є категорією товарного виробництва, яке вийшло в пошуках збуту своєї продукції за національні рамки;
- проявляється в міждержавному переміщенні товарів, що перебувають під впливом не тільки внутрішнього, але й зовнішнього попиту та пропозиції;

– оптимізує використання факторів виробництва, підказуючи виробнику, в яких галузях і регіонах вони можуть бути застосовані найбільше ефективно.

Окремо слід визначити сануючу роль світового ринку, який відбраковує з міжнародного обміну товари, а часто – й їх виробників, які не в змозі забезпечити міжнародний стандарт якості при конкурентних цінах.

Товар, що перебуває на світовому ринку у фазі обміну, також виконує інформаційну функцію, повідомляючи усереднені параметри сукупного попиту та сукупної пропозиції, через які кожний з учасників може оцінити й адаптувати параметри свого виробництва.

Крім того, серед функцій світового ринку визначають такі: регулюючу, виходячи з того, що ринок виступає регулятором виробництва через попит та пропозицію; посередницьку, оскільки споживач має можливість вибору оптимального постачальника продукції та соціальну – ринок диференціює доходи учасників ринку.

Таким чином, виступаючи сферою міждержавного обміну товарами, світовий ринок впливає на виробництво, показуючи йому, що, скільки й для кого потрібно виробляти. У цьому плані світовий ринок виявляється первинним, по відношенню до виробника і є центральною категорією теорії міжнародної економіки [4].

Підсумовуючи вищевикладене, можна виділити такі специфічні ознаки, які властиві світовому ринку:

1. Ємність світового ринку менша, ніж сумарна ємність національних ринків. Деякі товари, залучені до товарообігу на національному ринку, зовсім не виходять на світовий. Це пов'язано зі специфікою національної формули споживання, видів діяльності. І навпаки, на світовий ринок виходять найбільш конкурентоспроможні товари.

2. На механізм світового ринку значний вплив здійснює зовнішньоекономічна політика держави. Наприклад, на шляху іноземних товарів держава може встановлювати різноманітні бар'єри, а в межах

національного ринку, навпаки, – створювати умови для вільної конкуренції.

3. На світовому ринку формуються світові ціни, які відрізняються від національних. Національні валюти провідних країн виконують функцію світових грошей.

Сучасний світовий ринок характеризується складною структурою, яка поділяється за такими чинниками:

- суспільним розподілом праці – ринок місцевий, національний і міжнародний;
- формами власності – ринок приватний, кооперативний, державні ринки;
- об'єктами ринкового обміну – товарний (ринок засобів виробництва, праці, товарів і послуг, ноу-хау) і грошовий (ринок грошей, валютний, цінних паперів);
- організацією ринкового обміну – ринок оптовий (біржа, державні закупівлі), роздрібний, експортний, імпортовий;
- видами конкуренції – ринок досконалої конкуренції і недосконалої конкуренції [4].

Але, виходячи з теми дослідження, акцентуємо увагу на розподілі товарних ринків, зокрема, на характеристиках ринку ресурсів.

В економіці ресурси розглядаються як складові елементи виробничого потенціалу, яким володіє окремо взята країна або світове співтовариство, і які використовуються для економічного, соціального, науково-технічного розвитку [5, с. 16].

Функціонування національних економік і всього світового господарства ґрунтується на економічних ресурсах, які в сукупності утворюють потенціал національної економіки або регіону світу, або всієї світової економіки.

В економічній теорії ресурси поділяють на чотири групи:

- 1) природні – потенційно придатні для застосування у виробництві природні речовини та сили (оборотний капітал);

2) матеріальні – це всі створені людиною засоби виробництва (основний капітал);

3) трудові – населення у працездатному віці;

4) фінансові – кошти, які суспільство здатне виділити на організацію виробництва.

Останнім часом спостерігається переорієнтація світового ринку, що пов'язано з науково-технічним розвитком. Темпи зростання „невидимої торгівлі” – обміну послугами, серед яких абсолютне зростання в міжнародному товарообігу належить наукомісткій продукції – патентів, ліцензій, ноу-хау тощо – майже в три рази перевищують аналогічні показники для торгівлі товарами. На сьогодні послуги складають чверть міжнародного торгового обміну. Це пов'язано, перш за все, з появою наукомістких готових продуктів, які потребують тривалого після продажного обслуговування. До того ж і сам ринок стимулює розвиток послуг – вимірювання і аналіз торговельних зон, перспективності розміщення інвестицій і таке інше.

Щодо інших змін у структурі розподілення зовнішньої торгівлі, то в товарному обміні помітна досить чітка тенденція зростання (майже вдвічі за півстоліття) готових виробів. Вони витіснили з ринку сировину (за виключенням палива). Різке зменшення на світовому ринку частки сировини пояснюється трьома причинами. По-перше, прогресом хімічної галузі і розширенням виробництва синтетичних матеріалів. По-друге, більшим використанням вітчизняної сировини та перепрофілюванням з виробництва цілого виробу на окремі деталі. По-третє, переходом до ресурсозберігаючих технологій. У той же час, збільшилась торгівля мінеральним паливом – нафтою і природним газом – як наслідок розвитку машинобудівної і хімічної галузей та зміни у структурі паливно-енергетичного балансу.

Ринок електроенергетичних ресурсів викликає особливу турботу державних діячів і представників бізнес-кіл, оскільки без нього неможливе функціонування економіки будь-якої країни.

Необхідно зазначити, що для цих країн питання поставок енергоносіїв є одним із пріоритетних завдань.

Забезпечення мінеральною сировиною сучасного світового господарства дуже тісно пов'язане з енергетичною проблемою, оскільки в сучасному енергозабезпеченні провідну роль відіграють такі корисні копалини, як нафта, газ, вугілля, уран, торф, горючі сланці. І хоча світова забезпеченість викопними енергетичними ресурсами достатньо висока, нерівномірність їх розподілу, а особливо нафти і природного газу та коливання на них світових цін роблять проблему енергозабезпеченості досить складною для багатьох країн, особливо тих, які не мають достатніх запасів власних енергоресурсів і потрібних фінансових ресурсів для купівлі їх на світовому ринку [4].

Одна з проблем забезпечення енергетичними ресурсами сучасної цивілізації полягає в тому, що економіка більшості країн світу протягом тривалого часу розвивалась, орієнтуючись на нафту і продукти її переробки. Тому зараз перехід на інші джерела енергопостачання вимагає значних капіталовкладень, пов'язаних зі структурною перебудовою економіки, які досить часто не під силу окремим країнам.

Розвинуті країни, які не мають великих родовищ нафти, вугілля та природного газу, забезпечують себе енергоносіями за рахунок МПП, реалізуючи на світовому ринку продукцію високого ступеня обробки та купуючи сировину. Менш розвинуті країни таких можливостей майже не мають і змушені витратити на купівлю енергетичних ресурсів значні фінансові ресурси, збільшуючи свою залежність та зовнішню заборгованість.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що світовий ринок з моменту свого виникнення зазнав значних трансформаційних процесів. Пройшовши всі етапи з простого обміну товарами, у межах близьких територій до світового феномену, він сьогодні суттєво впливає на суспільне життя в цілому, виступаючи як каталізатор внутрішніх процесів. З одного боку, світовий ринок виступає як детермінанта подальшого розвитку,

стимулюючи ті чи інші перетворення, з іншого – сам світовий ринок стає об'єктом таких перетворень, утворюючи безперервне коло взаємних змін у товарно-економічних відносинах.

Перебуваючи у постійному русі, світовий ринок майже не піддається сталому визначенню. Його сутність можна простежити лише через функції, які він виконує, та взаємозв'язки, в яких знаходиться до світового господарства та економік окремих країн. Проте, незважаючи на гнучкість і постійну змінюваність, константою ринку й до сьогодні виступає товар. Але динаміка, якою живе світовий ринок, змінила і саме поняття товару – ним стали не тільки речі, але й ресурси: матеріальні та інтелектуальні. Якщо розглядати динаміку домінування, то ринок інтелектуальний має більш потужний розвиток за останні десятиліття. Утім ринок сировинний і досі залишається лідером світової торгівлі, адже людство вже навчилося створювати продукти без матеріалу, але не навчилося створювати продукти без використання енергії. Відтак, енергетичний ринок є найбільш ємним у світі міжнародної торгівлі.

Список використаних джерел

1. *Бодров В.Г.* Трансформація економічних систем: концепції, моделі, механізми регулювання та управління: Навч. посіб. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 102 с.
2. *Браун П.* Посібник з аналізу державної політики / Пер. з англ. – К.: Основи, 2000. – 243 с.
3. *Соколовська Н.И.* Розвиток стандартизації у сфері енергозбереження: Тези доп. III Міжнар. конф. “Ресурсозбереження у ринкових відносинах”. – К., 1996. – С. 10-11.
4. *Стогній Б.С, Жовтянский В.А.* Энергоэффективность в Украине: малая проблема большой экономики // Дзеркало тижня. – 2004. – № 47.
5. *Суходоля О.М.* Энергоеффективность национальной экономики: методология дослідження та механізми реалізації: Моногр. – К.: Вид-во НАДУ, 2006. – 400 с.

Franchuk I.A. Bases of the state adjusting of electro maintenance market.

It is researched concepts of the world market. Functions which it carries out, and interrelations in which is to the world economy and economy of the separate countries are certain. It is proved dynamics of formation of the intellectual and raw markets. The power market by the most capacious in the world of international trade is certain.

Key words: state policy, dynamics, electro maintenance, regulation, management.

Франчук И.А. Основы государственного регулирования рынка электрообеспечения.

Исследовано понятия мирового рынка. Определены функции, которые он выполняет, и взаимосвязи, в которых находится к мировому хозяйству и экономикам отдельных стран. Обосновано динамику формирования интеллектуального и сырьевого рынков. Определен энергетический рынок наиболее емким в мире международной торговли.

Ключевые слова: государственная политика, динамика, электрообеспечение, регулирование, управление.